

## СТАН ТА ДИНАМІКА КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА ПРИКЛАДІ ВЧИНЕННЯ ГРАБЕЖІВ ТА РОЗБОЇВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Кобзар П. Ю., Деревянкін С. Л.

У статті проведено аналіз стану та динаміки корисливо-насильницької злочинності, на прикладі вчинення грабежів та розбоїв в умовах воєнного стану в Україні.

Констатовано, що нестабільне становище України, особливо в умовах воєнного стану, спричинило підвищення криміногенної ситуації у державі, у зв'язку з чим дослідження стану і динаміки корисливо-насильницької злочинності сьогодні стає надзвичайно актуальною науково-практичною і мало розробленою проблемою.

Корисливо-насильницьку злочинність являють кримінальні правопорушення, що характеризуються корисливою мотивацією і насильницьким способом вчинення.

Окреме занепокоєння як науковців, так і практиків викликає зона бойових дій та деокуповані території України, які сьогодні є одним з основних джерел надходження в незаконний обіг вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин тощо, що не лише зумовлює а й сприяє вчиненню корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень.

Однією з причин зменшення показників корисливо-насильницької злочинності в умовах воєнного стану в Україні стало те, що значна частина чоловічого населення, які були суб'єктами вчинення корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, сьогодні проходять військову службу.

Доведено, що незважаючи на значні показники зменшення кількості вчинених грабежів та розбоїв, в умовах воєнного стану в Україні корисливо-насильницька злочинність не втратила своєї актуальності та залишається індикатором, за яким суспільство здійснює оцінку стану національної безпеки та мікроклімату в державі, що спричиняє падіння авторитету державної влади, поширення в суспільстві страху перед зовнішніми та внутрішніми загрозами, аномію, аморальність, знижує престиж правоохоронних органів.

Підвищена суспільна небезпечність корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень зумовлена тим, що останні одночасно посягають на кілька об'єктів кримінально-правової охорони: на власність особи та саму особу, її життя, здоров'я, особисту свободу та недоторканість.

При вчиненні корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень посягання на особу є засобом досягнення мети — заволодіння майном, правом на нього, примушування до вчинення інших дій майнового характеру.

Насильство, яке застосовується при вчиненні корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень може бути як фізичного так і психологічного характеру.

**Ключові слова:** воєнний стан, корисливо-насильницька злочинність, стан та динаміка злочинності, запобігання злочинності, грабїж, розбїй, злочинність в умовах воєнного стану в Україні.

Kobzar P. Yu., Dereviankin S. L. The state and dynamics of criminal violence as illustrated by robberies and muggings under martial law in Ukraine

The article analyzes the status and dynamics of mercenary and violent crime, using the example of robberies and assaults under martial law in Ukraine.

It is stated that the unstable situation in Ukraine, especially under martial law, has led to an increase in the criminogenic situation in the country, and therefore the study of the state and dynamics of acquisitive and violent crime is becoming an extremely relevant scientific and practical and little developed problem today.

Self-serving violent crime is a criminal offense characterized by mercenary motivation and violent means of commission.

Of particular concern to both scholars and practitioners is the combat zone and the de-occupied territories of Ukraine, which today are one of the main sources of firearms, ammunition, explosives, etc. entering the illicit trafficking, which not only causes but also contributes to the commission of mercenary and violent criminal offenses.

One of the reasons for the decrease in the rates of mercenary and violent crime under martial law in Ukraine is that a significant part of the male population who were the subjects of mercenary and violent criminal offenses are on military service.

It is proved that despite the significant reduction in the number of robberies and assaults committed, under martial law in Ukraine, mercenary and violent crime has not lost its relevance and remains an indicator by which society

*assesses the state of national security and the microclimate, which causes a decline in the authority of the state authorities, the spread of fear of external and internal threats in society, anonymity, immorality, and reduces the prestige of law enforcement agencies.*

*Its increased social danger is due to the fact that mercenary-violent criminal offenses simultaneously encroach on several objects of criminal law protection: on the property of a person and the person himself, his life, health, personal freedom and inviolability.*

*In the commission of mercenary-violent criminal offenses, an attack on a person is a means of achieving the goal of seizing property, the right to it, and forcing other property-related actions.*

*Violence used in the commission of mercenary-violent criminal offenses can be of both physical and psychological nature.*

**Key words:** *martial law, mercenary and violent crime, state and dynamics of crime, crime prevention, robbery, crime under martial law in Ukraine.*

**Постановка проблеми та її актуальність.** Нестабільне становище України, особливо в умовах воєнного стану, спричинило підвищення криміногенної ситуації у державі, у зв'язку з чим дослідження стану і динаміки корисливо-наси́льницької злочинності сьогодні стає надзвичайно актуальною науково-практичною і мало розробленою проблемою.

Корисливо-наси́льницьку злочинність являють кримінальні правопорушення, що характеризуються корисливою мотивацією і наси́льницьким способом вчинення.

Окреме занепокоєння, як науковців, так і практиків викликає зона бойових дій та деокуповані території України, які сьогодні є одним з основних джерел надходження в незаконний обіг вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин тощо, що не лише зумовлює а й сприяє вчиненню корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень.

**Метою статті** є аналіз стану та динаміки корисливо-наси́льницької злочинності, на прикладі вчинення грабежів та розбоїв в умовах воєнного стану в Україні.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** За період незалежної України проблемам запобігання злочинності присвятили свої наукові праці В. В. Бабаніна, А. М. Бабенко, В. М. Білоконев, І. Г. Богатирьов, П. П. Богуцький, В. С. Давиденко, Н. А. Дмитренко, С. Ф. Денисов, Ю. П. Дзюба, А. О. Кавунська, Д. В. Казначеева, М. І. Карпенко, В. І. Касинюк, Ю. Б. Курилюк, М. І. Панов, О. Р. Полегенька, В. П. Попович, В. М. Стратонова, М. С. Туркот, М. І. Хавронюк, С. О. Харитонов, І. О. Харь, В. В. Шаблистий, О. О. Шкута та ін.

У науковому доробку поіменованих вище вчених більшість наукових праць присвячено загальним засадам запобігання злочинності в Україні, у зв'язку з чим питання дослідження стану та динаміки корисливо-наси́льницької злочинності, на прикладі вчинення грабежів та розбоїв в умовах воєнного стану в Україні сьогодні залишається малодослідженою проблемою.

**Виклад основного матеріалу.** 24 лютого 2022 року війська зс рф незаконно вторглись на територію України в результаті чого, Указом Президента України Володимира Зеленського № 64/2022 від 24 лютого 2022 року [3], у зв'язку з військовою агресією рф проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», введено воєнний стан на всій території України.

За слушним твердженням М. О. Семенишина, кримінологічна ситуація, яка склалася нині в Україні, є суттєвим дестабілізатором суспільного життя. Це є особливо відчутним на тлі кардинальних змін, що відбулися останнім часом у житті суспільства. Швидкі, великомасштабні й багато в чому негативно забарвлені соціальні процеси загострили стан боротьби зі злочинністю, включно з протиправною поведінкою. Збройний конфлікт у зоні АТО, ООС на території Донецької та Луганської областей, фактична війна з рф зумовили серйозні зміни в державі, а отже, спричинили тенденцію до загострення злочинності [6, с. 63].

У кримінології більшість вітчизняних учених відстоюють позицію, згідно з якою стан і тенденції окремого роду злочинності прямо залежать від стану загальної злочинності в державі, що перебуває в тісному взаємозв'язку із загальними, економічними, політичними, соціальними, правовими, організаційними, морально-психологічними та іншими процесами.

Проте, у результаті проведеного нами дослідження стану і динаміки корисливо-наси́льницької злочинності на прикладі вчинення грабежів та розбоїв встановлено, що ані загальносоціальні, ані економічні та соціальні процеси в країні не справляють такого надзвичайного впливу на зменшення кількості даного виду кримінальних правопорушень, як зміна воєнно-політичної ситуації в державі [10, с. 20].

Отримані за результатами вивчення загального стану й динаміки злочинності в державі за 2013-2024 рр. аналітичні дані доводять, що до 2018 р. в Україні за рік вчиняли понад 0,5 млн

кримінальних правопорушень (2013 р. — 563 560; 2014 р. — 529 139; 2015 р. — 565 182; 2016 р. — 592 604; 2017 р. — 523 911). З 2018 р. показники загальної злочинності в державі набули поступового, проте значного скорочення: 2018 р. — 487 133; 2019 р. — 444 130; 2020 р. — 360 622; 2021 р. — 321 443.

З моменту проголошення в Україні воєнного стану загальна кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень в державі склала: 2022 р. — 362 636, 2023 р. — 495 575, 2024 р. — 492 479.

Як бачимо у умовах воєнного стану спостерігається поступова тенденція до відновлення довоєнних показників злочинності в державі до рівня 0,5 млн кримінальних правопорушень.

Незважаючи на це, проаналізовані за останні 8 років статистичні данні вчинення грабежів та розбоїв засвідчили тенденцію до стрімкого зменшення, в умовах воєнного стану, даного виду корисливо-насилені кримінальних правопорушень.

Так, протягом 2017 р. в Україні було зареєстровано вчинення 18 130 грабежів та 3006 розбоїв. В 2018 р. загальний показник вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень склав 13 838/2263 відповідно. У 2019 р. — 11 160/1883; 2020 р. — 7492/1360; 2021 р. — 4846/952.

З моменту проголошення в Україні воєнного стану загальна кількість вчинення грабежів та розбоїв скоротилася у двічі (2022 р. — 2205/492). Та продавжила тенденцію до зменшення протягом наступних двох років (2023 р. — 1732/386, 2024 р. — 1453/313).

Однією з причин такої ситуації являється те, що значна частина чоловічого населення, які були суб'єктами корисливо-насилені злочинності була призвана на військову службу.

До війни з РФ станом на 2013 р. в українській армії нараховувалось 120,9 тис. військовослужбовців (з них 16 557 жінки, з яких 1633 особи офіцерського складу) та 44,6 тис. цивільного персоналу.

Після анексії АР Крим та початку бойових дій на Донбасі Законом України «Про чисельність Збройних Сил України» від 5 березня 2015 р. № 235-VIII затверджено чисельність ЗСУ у кількості, яка не перевищує 250 тис. осіб, у тому числі 204 тис. військовослужбовців [9, с. 18], у зв'язку із чим за рахунок шести хвиль мобілізації до лав ЗСУ було призвано понад 200 тис. військовозобов'язаних. А в результаті сформованих 4 нових бригад та 29 батальйонів територіальної оборони, які згодом були переформовані в окремі мотопіхотні батальйони, на кінець 2014 р. чисельність ЗСУ становила заплановані 250 тис. осіб, з яких 204 тис. — військовослужбовці.

Із початку проведення АТО у складі ЗСУ було сформовано 15 бригад, полк, 5 батальйонів (дивізійонів), а також бригаду, 6 полків та 11 батальйонів оперативного (бойового), тилового і технічного забезпечення [9, с. 114].

У 2019 р. чисельність української армії скоротилася до 246 тис. осіб, але вже наступного року ЗСУ знову налічували 250 тис. військових.

За офіційними даними МО України, станом на 2020 р. чисельність ЗСУ була 246 160 осіб, з яких 193 800 — військовослужбовці та 52 360 — цивільні працівники, з них: 193 880 осіб — військовослужбовці; 40 094 особи — військові, які беруть участь в ООС; 6233 особи — курсанти з числа цивільної молоді; 21 400 осіб — військовослужбовці строкової служби; 5275 осіб — працівники на посадах військовослужбовців; 47 085 осіб — держслужбовці та працівники (без зазначених вище) [1, с. 118].

За офіційними даними МО України, станом на лютий 2021 р. кількісний склад ЗСУ становив 246 445 осіб, з яких 195 626 осіб — військовослужбовці, в тому числі: військові, які беруть участь в ООС, — 40 114 осіб; військові, які служать за кордоном, — 359 осіб; військовослужбовці строкової служби — 20 647 осіб; працівники на посадах військовослужбовців — 3973 осіб; держслужбовці та працівники (без зазначених вище) — 46 846 осіб [8, с. 76].

Відповідно до змін, внесених Законом від 16 липня 2021 р. № 1703-IX до Закону України «Про чисельність Збройних Сил України», з 1 січня 2022 р. затверджено чисельність ЗСУ у кількості, яка не перевищує 261 тис. осіб, у тому числі 215 тис. військовослужбовців [7, с. 43].

Станом на 2024 рік, за словами Президента України Володимира Зеленського, загальна чисельність української армії складає 880 000 військовослужбовців.

За результатами проведеного дослідження нами встановлено, що ефективність протидії корисливо-насилені злочинності в умовах воєнного стану в Україні залежить від багатьох чинників. Одним із таких чинників є правильність кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь.

Не слід також забувати і про великий пласт латентної корисливо-насилені злочинності, яка має місце особливо на де окупованих територіях України [2, с. 145]. Так, небажання потерпілого (здебільшого з незалежних від нього обставин), а в більшості випадків неможливість повідомити про корисливо-насилені злочинні правопорушення, є основною із суб'єктивних ознак латентної злочинності. [6, с. 43].

Означені дані повністю кореспондують із географією корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, де найбільша їх кількість зареєстрована в Одеській, Київській, Чернігівській, Черкаській, Херсонській, Миколаївській та Харківській областях [5, с. 132].

Суспільна небезпечність к корисливо-насильницькій злочинності, перш за все визначається спричиненням шкоди або створенням загрози заподіяння такої шкоди охоронюваним кримінальним законом інтересам особи, суспільства, держави. Тому кожне корисливо-насильницьке кримінальне правопорушення обов'язково спричиняє шкоду або приховує в собі загрозу спричинення шкоди як здоров'ю особи так і її власності [8, с. 76].

**Висновки.** Незважаючи на значні показники зменшення кількості вчинених грабежів та розбоїв, в умовах воєнного стану в Україні корисливо-насильницька злочинність не втратила своєї актуальності та залишається індикатором, за яким суспільство здійснює оцінку стану національної безпеки та мікроклімату, що спричиняє падіння авторитету державної влади, поширення в суспільстві страху перед зовнішніми та внутрішніми загрозами, аномію, аморальність, знижує престиж правоохоронних органів.

Її підвищена суспільна небезпечність зумовлена тим, що корисливо-насильницькі кримінальні правопорушення одночасно посягають на кілька об'єктів кримінально-правової охорони: на власність особи та саму особу, її життя, здоров'я, особисту свободу та недоторканість.

При вчиненні корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень посягання на особу є засобом досягнення мети — заволодіння майном, правом на нього, примушування до вчинення інших дій майнового характеру.

Насильство, яке застосовується при вчиненні корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень може бути як фізичного так і психологічного характеру.

Доведено, що однією з причин зменшення показників корисливо-насильницької злочинності в умовах воєнного стану в Україні стало те, що значна частина чоловічого населення, які були суб'єктами вчинення корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, проходять військову службу.

#### Література

1. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: ОДУВС, 2014. 416 с.
2. Бабенко А. М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання:

дис. ... д-ра юрид наук: 12.00.08 / Класич. приват. ун-т ім. В. В. Сташиса. Запоріжжя, 2015. 515 с.

3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 16.12.2024).

4. Мельник М. І. Корисливо-насильницькі злочини. Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. URL: <https://esu.com.ua/article-3643>

5. Свиначенко Ю.П. Шкута О.О. Нормативно-правове регулювання взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства. *Правові новели*. № 22 Т. 3/2024 С. 131–136. URL: [http://legalnovels.in.ua/journal/22-3\\_2024/23.pdf](http://legalnovels.in.ua/journal/22-3_2024/23.pdf)

6. Семенишин О.М. Концептуальні засади запобігання корисливо-насильницьким злочинам органами та підрозділами Національної поліції України (За матеріалами операції Об'єднаних сил) : монографія. Київ : Дакор, 2020. 550 с.

7. Shkuta O., Korniienko M., Yankovyi M. Foreign experience of preventing military and economic crimes. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8 № 4. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 185–190 URL: <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1937/1946>

8. Shkuta O.O. Crimes in the Military Sphere: Reasons and Conditions *European Reforms Bulletin*. № 2, 2020. с. 74–77. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1845/1/74-77.pdf>

9. Shkuta O., Leheza Y., Telelym I., Anosienkov A., Yaroshak O. National Security in the Conditions of the Russia-Ukraine War: Legal Regulation and Islamic Law Perspectives. *Al-Ahkam*. 2024. 34(1). 99–120 <https://doi.org/10.21580/ahkam.2024.34.1.20413>

10. Shkuta O., Tarasenko O., Shvets D. Legal Regulation of Access to Justice in Cases Related to the Protection of the Rights of Military Officers and Conscript During the Conditions of Martial State in Ukraine. *Law of Justice Journal*. 38 (2). 2024. 6–21. DOI: 10.5335/rjd.v38i2.15920

**Кобзар П. Ю.,**

аспірант кафедри кримінального права та кримінології  
Одеського державного університету внутрішніх справ

**Деревянкін С. Л.,**

кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри політичних наук і права  
Державного закладу «Південноукраїнський  
національний педагогічний університет  
імені К.Д. Ушинського»